

DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.1-98.2023.04>

УДК 378.147:377.354+331.5(477)

Ольга ЯРОШЕНКО,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник,
Інститут вищої освіти НАПН України,
Київ, Україна
ORCID ID 0000-0003-1555-0526

ДУАЛЬНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИМОГ РИНКУ ПРАЦІ ДО ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИПУСКНИКІВ

На підставі вивчення відповідних нормативно-правових документів, позитивного зарубіжного досвіду та аналізу наукових публікацій останніх років у статті розглядаються перспективи застосування дуальної форми здобуття вищої освіти для забезпечення вимог ринку праці до практичної підготовки випускників. Розкрито суть навчання у дуальній формі на інституційному, особистісному і підприємницькому рівнях і значущість співпраці роботодавців, закладу вищої освіти й студентів.

Наголошено, що під впливом застосування дуальної форми здобуття освіти створюється якісно нове освітнє середовище, сприятливе для поєднання теоретичної і практичної підготовки здобувачів вищої освіти, реалізації принципу студентоцентризму.

Відзначено, що зарубіжний досвід здобуття вищої освіти не може бути перенесений у вітчизняну практику без належного обґрунтування, організаційного та навчально-методичного забезпечення.

Сфокусовано увагу на основних етапах пілотного проєкту (2018–2023 рр.) з реалізації основних положень Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття фахової передвищої і вищої освіти. Зроблено висновок, що ставши на шлях модернізації практичної підготовки майбутніх фахівців за рахунок застосування дуальної форми здобуття освіти, необхідно зважати на інтереси і можливості закладів вищої освіти, роботодавців і студентів.

Ключові слова: *дуальна форма здобуття вищої освіти, здобувачі вищої освіти, освітній процес, практична підготовка, ринок праці, роботодавці.*

Постановка проблеми. Україна перебуває на лідерських позиціях у світі за кількістю осіб, котрі після здобуття повної середньої освіти продовжують навчання у закладах вищої освіти, тоді як відсоток

працевлаштованих випускників з вищою освітою продовжує бути доволі низьким. За оцінкою роботодавців однією з причин такої невідповідності є недостатня практична підготовка майбутніх фахівців. Це детермінує необхідність пошуку нових способів забезпечення якості практичної підготовки студентів у вітчизняних закладах фахової передвищої та вищої освіти. На сучасному етапі з цією метою МОН України проводить пілотний проєкт з реалізації Концепції дуальної форми здобуття освіти у вітчизняних закладах фахової передвищої та вищої освіти [1], активізувалась публікаційна активність дослідників з популяризації дуальної форми здобуття освіти, яка для вітчизняної практики донедавна була мало відомою і незатребуваною. Принагідно зазначимо, що у перших редакціях Законів України «Про вищу освіту» (2014 р.) і «Про освіту» (2017 р.) була присутня лише інституційна форма здобуття вищої освіти. Натепер зміст обох нормативно-правових документів доповнено інформацією про дуальну форму здобуття освіти, й академічна спільнота спрямовує свою діяльність на з'ясування її суті та способів реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз наукових публікацій з проблем у дуальної форми навчання свідчить, що з кожним роком їхня кількість зростає. Так, І. Габенко ділиться досвідом використання елементів дуальної форми здобуття освіти в освітньому процесі підготовки студентів зі спеціальності «Харчові технології» в Сумському національному аграрному університеті [2, с. 106]. Наведені у статті результати опитування свідчать про низьку умотивованість студентів до здобуття вищої освіти у дуальній формі. Авторка пояснює це тим, що «що страх не впоратися з виробничими функціями та відсутність досвіду роботи на підприємстві залишаються найвагомішими чинниками, які викликають сумніви у студентів щодо доцільності використання елементів дуальної форми навчання в освітньому процесі підготовки фахівців зі спеціальності «Харчові технології». На її думку, змінити мотивацію на краще може допомогти «організація

семінарів серед студентів з метою ознайомлення з дуальною системою» [2, с. 106].

Н. Момот розкриває організацію і результати застосування дуальної форми здобуття вищої освіти, одержані у дослідженні, проведеному Університетом економіки та права «КРОК» в рамках міжнародного проєкту «Інтеграція дуальної вищої освіти в Молдові та Україні / COOPERA Еразмус+» [3]. Ця публікація одна з небагатьох знайомить з розподілом навчальних годин (теоретичних і практичних) між університетом і партнером/виробництвом, показує, як дуальне навчання допомагає майбутнім журналістам визначитись, що їм більше до вподоби – новини, спорт, політика тощо, аби свідомо обирати місце майбутньої діяльності (інформагентство, радіостудія, телестудія тощо). Важливо, що авторка акцентує увагу на тому, як ця форма здобуття освіти допомагає здійснювати практичну підготовку журналістів в умовах воєнного стану.

С. Зінченко знайомить вітчизняних науково-педагогічних працівників з досвідом соціального партнерства, властивим для навчальних закладів Франції. Мова йде про об'єднання ГРЕТА (GRETA), яке, «забезпечує професійну підготовку та підвищення кваліфікації випускників. Вони укладають договори з великими підприємствами, розробляють концепцію професійної підготовки, засновують сертифікат професійної придатності, впроваджують нові технології. Освітні програми ГРЕТА відповідають сучасним запитам роботодавців» [4, с. 183].

Чи не найбільша кількість публікацій стосуються популяризації німецького досвіду застосування дуальної форми здобуття освіти [4, 5, 6, 7 та інші]. Зокрема, Я. Довгенко, Л. Яременко, Ю. Яременко відзначають, що «німецька система дуальної професійної освіти має велику історію успішного розвитку, визнана на міжнародному рівні, та є передумовою економічної продуктивності країни, адже успішна професійна освіта призводить до

збільшення шансів у майбутньому як для молоді, так і для економіки країни» [5].

І все ж ці та інші публікації не розкривають важливих методичних аспектів імплементації у вітчизняну практику ефективної, підтверженої зарубіжним досвідом дуальної форми здобуття вищої освіти. Як показало дослідження, основними причинами є слабка інформованість і незабезпеченість суб'єктів дуальної освіти – науково-педагогічних працівників, працівників виробничої сфери, здобувачів освіти – рекомендаціями, методичними розробками, а також різноманітними конкретними прикладами з досвіду застосування дуальної форми здобуття освіти. В українському суспільстві це зумовило протиріччя між високою часткою осіб з вищою освітою і низькою часткою їхнього працевлаштування за набутою кваліфікацією. Задля його розв'язання Україна стала на шлях розвитку співпраці закладів вищої освіти з роботодавцями, що робить актуальним проведення наукового дослідження дуальної форми здобуття вищої освіти як способу забезпечення вимог ринку праці до практичної підготовки випускників.

Мета статті. На інституційному, особистісному і підприємницькому рівнях розкрити внесок дуальної форми здобуття вищої освіти у забезпечення вимог ринку праці до практичної підготовки випускників, сприяти поширенню перших результатів упровадження ідей дуального навчання у вітчизняних закладах вищої освіти.

Методи дослідження. Аналіз нормативно-правових документів, що стосуються дуальної освіти, наукових публікацій, аналітичних звітів та інформаційних матеріалів про участь закладів освіти у пілотних проєктах, організованих МОН України та деякими громадськими організаціями з метою запровадження дуальної форми здобуття вищої освіти; наявних на сайтах вітчизняних закладів вищої освіти внутрішніх нормативних документів щодо

дуальної форми здобуття освіти; систематизація та узагальнення результатів проведеного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Законі України «Про освіту» наведено таке трактування дуальної форми здобуття освіти: «це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти (в інших суб'єктів освітньої діяльності) з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору» [8, ст. 9]. У Законі України «Про вищу освіту (зі змінами) конкретизовано, що це має бути денна форма навчання, яка передбачає навчання на робочому місці «... обсягом від 25 відсотків до 60 відсотків загального обсягу освітньої програми на основі договору». [9, ст. 49].

Як бачимо, порівняно з інституційною формою здобуття вищої освіти, якою передбачено здебільшого нетривалу практичну підготовку студентів у формі виробничої практики, за дуальної форми навчання суттєво зростає тривалість практичної підготовки здобувачів вищої освіти. Причому відбувається вона на робочому місці, тому потребує відповідної практичної і педагогічної підготовки наставників. Новизна та особливості такої підготовки спонукають заклади вищої освіти до розроблення внутрішніх нормативних документів, регламентуючих запровадження та організацію навчання за дуальною формою [10; 11 та ін.], активного пошуку роботодавців, створення відокремлених чи удосконалення наявних структурних підрозділів задля переходу до навчання за дуальною формою.

Німецький дослідник та експерт з питань дуальної освіти Ульріх Мілл стверджує: «дуальні форми навчання вже підтвердили свою ефективність. Вони не тільки сприяють модернізації змісту освіти, підвищенню рівня конкурентоздатності молоді на ринку праці та шансів на знаходження першого робочого місця, але й дають можливість підприємствам готувати для себе кваліфіковані кадри, полегшуючи пошук (молодих) талановитих спеціалістів.

Університет, у свою чергу, підвищує якість надаваних ним освітніх послуг та свої рейтинги» [12, с. 62].

Німеччина має піввіковий досвід із застосування дуальної форми здобуття освіти, його здобутки у вищій освіті [12; 13; 14; 15] можуть бути прикладом для України. Зазначимо, що в Україні перші кроки запровадження (2013 рік) дуальної форми здобуття освіти відбулися завдяки партнерству з Представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні (ФФЕ).

На шляху до увідповіднення форм здобуття вищої освіти українськими студентами європейським вимірам практичної підготовки майбутніх важливою віхою стало затвердження у 2018 році Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Згідно з Концепцією сплановані три етапи реалізації підготовки:

«I етап. Розроблення нормативно-правової бази для запровадження дуальної освіти у повному обсязі (2018 рік).

II етап. Розроблення типових моделей дуальної форми здобуття освіти у закладах вищої освіти, закладах професійної та фахової передвищої освіти. Пілотування моделей. Оцінка ефективності (2019-2020) роки.

III етап. Створення кластерів дуальної освіти на базі спроможних закладів освіти та зацікавлених суб'єктів господарювання (2020-2023 роки)» [1, с. 7].

Перші два етапи реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти завершено, а одержані результати і підсумки оприлюднено у формі звітів [16; 22]. За результатами III етапу експерименту планується розроблення рекомендацій органам державної влади, закладам освіти, роботодавцям.

Окреслені в аналітичному звіті «Думки роботодавців про дуальну освіту» [16] питання, одним з яких є пошук закладами вищої освіти роботодавців, спроможних долучитись до реалізації програми дуальної освіти, доцільно розв'язувати з використанням цифрових технологій. М. Пелешко,

М. Рашкевич, О. Смотр наголошують на цьому, зокрема, пропонують використовувати бази та сховища даних, пошукові системи із використанням штучного інтелекту [17].

З'ясуванню проблемних питань та обміну досвідом запровадження нової для вітчизняної практики форми навчання сприяє проведення наукових конференцій, одна з яких відбулась у 2022 році [18].

Проведений аналіз нормативно-правової бази та наукових праць за темою дослідження дозволив розкрити значення дуальної форми здобуття вищої освіти на інституційному (заклад вищої освіти), особистісному (здобувач вищої освіти) і підприємницькому (роботодавець) рівнях.

На інституційному рівні застосування дуальної форми здобуття вищої освіти сприяє внутрішньому забезпеченню якості вищої освіти за рахунок органічного поєднання теоретичної підготовки з практичною, інтеграції освіти, науки та виробництва/ бізнесу. Причому практична підготовка відбувається на підприємстві, в установі чи організації, що з високою ймовірністю стануть місцем працевлаштування випускника. Ставши партнерами у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців, заклад вищої освіти й організація-роботодавець спільно дбають про якість освітніх програм й оновлення матеріально-технічної бази університету, якісне виконання наукових досліджень студентів за темами бакалаврських та магістерських робіт. Сукупно це робить заклад вищої освіти більш конкурентоспроможним на ринку праці, підвищує його вітчизняні та світові рейтинги. Важливо, що дуальна форма більшою мірою, ніж інституційна, відповідає Європейським принципам удосконалення навчання та викладання, зокрема, принципу студентоцентризму, задля втілення якого «університет має створити можливості для навчання, що є сприятливими для потреб і здібностей різних студентів» [19].

Виходячи з цього, здобуття освіти у дуальній формі на особистісному рівні має таку результативність:

- одержані на заняттях в університеті знання органічно поєднуються з практичною підготовкою на підприємствах, в установах та організаціях;
- викладання здійснюється тандемом «науково-педагогічний працівник університету – наставник/куратор, котрий є штатним працівником підприємствах, установи, організації»;
- наукові дослідження за темою бакалаврської чи магістерської роботи проводяться в умовах реального виробничого процесу;
- покращується фінансове становище здобувача вищої освіти за рахунок того, що за періоди навчання на робочому місці він одержує зарплату, роботодавець може сплачувати вартість навчання здобувача в університеті за контрактом, якщо той по закінченні навчання працевлаштовується на роботу до роботодавця;
- здобувач вищої освіти стає більш умотивованим до здобуття вищої освіти за обраною спеціальністю;
- здобуття вищої освіти за дуальною формою робить випускника помітним і затребуваним на ринку праці.

У наведеному переліку важливим явищем освітнього процесу стає те, що «курсіві проекти, які виконують студенти, – це розробки, дослідження для конкретних замовників – роботодавців. Таким чином, курсіві проекти мають конкретне практичне застосування, а університети додаткові кошти за рахунок оплати замовлень» [5].

Суб'єктам господарювання (підприємницький рівень) дуальна форма здобуття вищої освіти дає можливість: нарощувати кадровий потенціал, готуючи та працевлаштовуючи потрібні кадри, долучатись до створення сучасних освітніх програм підготовки студентів; підвищувати імідж власного виробництва [21]. Відповідно до завдань освітньої програми підготовки за дуальною формою підприємство також стає місцем перебігу освітнього процесу здобувачів вищої освіти. Тому важливо, щоб роботодавець зміг забезпечити належну базу підготовки, був готовим до співпраці із закладом

вищої освіти у підготовці майбутніх фахівців; мав наміри налагоджувати конструктивне партнерство із закладом вищої освіти.

Завдяки проведеному аналізу Аналітичного звіту [17] з'ясовано, що:

– у мотивації роботодавців до впровадження дуальної форми здобуття вищої освіти лідирують бажання отримувати висококваліфікованих фахівців, не витратити час на їхнє додаткове навчання і психологічну адаптацію, підвищення іміджу компанії/підприємства;

– фінансові механізми наставництва загалом існують, але не у всіх роботодавців. Частина вважають, що достатньо моральної мотивації;

– якщо великі компанії ніскільки не сумніваються і готові до співпраці, то на загал близько половини опитаних роботодавців, що не беруть участі в пілоті, вважають недоцільним запровадження ДО без державної підтримки;

– натеper заклади вищої освіти переходять на дуальну форму здобуття вищої освіти з 3-4 курсу бакалаврату або з 1 курсу магістратури й не з усіх напрямів підготовки.

Серед причин, що гальмують запровадження дуальної форми здобуття освіти, у зазначеному документі названо побоювання академічної спільноти стосовно/з приводу того, що її запровадження може призвести до зменшення годин аудиторних занять, а, відтак, і зменшення кадрового складу кафедр.

Наведені в Аналітичному звіті рекомендації для роботодавців [17] вбачаємо слушними для закладів вищої освіти, які розпочинають освоєння дуальної форми здобуття вищої освіти.

Вочевидь, дуальна форма здобуття вищої освіти важлива тим, що, по-перше, створює здобувачам вищої освіти умови для поєднання теоретичного навчання у закладі вищої освіти з практичною підготовкою на робочому місці за обраною кваліфікацією; по-друге, в умовах реального виробничого процесу закріплюються і знаходять застосування знання, набуті на лекційних і практичних заняттях; по-третє, формується професійна компетентність й

уміння працювати в команді, майбутні фахівці адаптуються до робочого місця та готуються до кар'єрного зростання в обраній професії. Як зазначено в Аналітичному звіті за результатами першого року проведення експерименту із запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, «реалізувати дуальну форму здобуття освіти (ДФЗО) у національному контексті можливо. Для повноцінного розгортання такої практики, а тим більше системи, буде потрібен час, широка інформаційна компанія, доопрацювання нормативної бази та формування загальноприйнятого розуміння (філософії) дуальної освіти» [22, с. 64].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок.

Феномен дуальної форми здобуття вищої освіти полягає у збалансованості освітнього процесу в частині теоретичної і практичної підготовки здобувачів освіти за рахунок того, що близько половини навчального часу вони проводять на робочому місці за обраним фахом майбутньої професії, а навчання у закладі вищої освіти максимально наближене до потреб практики. Це робить освітній процес чутливим до запитів і вимог ринку праці, залучає роботодавців до формування змісту підготовки фахівців, здобувачі вищої освіти успішно розвивають свою професійну компетентність.

Дуальна форма здобуття вищої освіти результативна на інституційному, особистісному та підприємницькому рівнях. Вона модернізує практичну підготовку здобувачів вищої освіти, для академічного персоналу виступає мотиватором удосконалення освітнього процесу, для роботодавців – стимулом до участі в ньому. Проте досвід зарубіжних закладів вищої освіти, успішних в плані імплементації дуальної форми здобуття освіти, доводить, що повсюдне навчання у дуальній формі не є самоціллю, тому жодна з країн не переймається цим.

На теренах вітчизняної вищої освіти стартувало утвердження ідей дуальної форми здобуття вищої освіти: заклади ЗВО активно розробляють

внутрішні нормативні документи, що регламентують її практичне втілення, наближається до завершення пілотний проєкт МОН України з її перевірки, час від часу з'являються детальні звіти про його результати, проводяться конференції, активними учасниками яких є залучені у пілотному проєкті заклади фахової передвищої і вищої освіти.

Одержані перші результати реалізації Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти доводять, що під впливом застосування дуальної форми навчання:

– освітній процес збагачується якісно новим і сприятливим для поєднання теоретичної і практичної підготовки майбутніх фахівців освітнім середовищем;

– роботодавці переконуються в тому, що дуальне навчання наближає підготовку майбутніх фахівців до запитів ринку праці.

Зарубіжний досвід переконливо доводить, що в основі успішності дуальної форми здобуття вищої освіти лежить економічний розвиток країни. Але попри незаперечну актуальність дуальної форми здобуття вищої освіти її запровадження у вітчизняній практиці не може відбуватись швидко, оскільки потребує розв'язання широкого кола питань: навчальних, виробничих, фінансових, організаційних на різних рівнях – законодавчому, інституційному, індивідуальному.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробленні моделі застосування дуальної форми здобуття вищої освіти у підготовці майбутніх вчителів для нової української школи та експериментальній перевірці її результативності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 верес. 2018 р. №660-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text>.

2. Габенко І. М. Аспекти організації підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Теорія і методика професійної освіти. 2019. Т. 1.

- Вип. 11. С. 104–107. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_1/24.pdf/
3. Момот Н. Розбудова навчального процесу в умовах воєнного часу через дуальну освіту. Вчені записки Університету «КРОК» №3 (67), 2022. С. 103 – 113.
4. Зінченко С. М., Зінченко А. Л. Дуальна освіта як запорука соціального партнерства в професійній підготовці випускників вишів: зарубіжний досвід. *Наукові записки*. Серія 9. Педагогічні науки. 2021. Вип. 192. С. 181–185. URL: <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/760/696>
5. Довгенко Я. О., Яременко Л. І., Яременко Ю. В. Впровадження дуальної освіти у виші: переваги та ризики. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 28. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/511>
6. Грень Л. М. Управління професійно-технічною освітою на державному та регіональному рівнях: зарубіжний досвід. Публічне управління та митне адміністрування. 2019. № 3(22). С. 47 – 56. URL: <https://bit.ly/3CKG78F>
7. Черкашин С. В. Дуальна освіта в Німеччині як спосіб поглиблення практичної спрямованості вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Т. 2. Вип. 84. С. 116–121. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/36884>
8. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=%D0%B4%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0+%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0#w1_1
9. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Тех>
10. Положення про дуальну форму здобуття освіти в Національному аерокосмічному університеті ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інституті». URL: <https://khai.edu.ua/university/normativna-baza/polozheniya1/polozhennya-yaki-regulyuyut-poryadok-zdijsnennya-osvitnogo-procesu/polozhennya-pro-dualnu-formu-zdobuttya-osviti>
11. Положення про дуальну форму здобуття вищої освіти в КПІ ім. Ігоря Сікорського. URL: <https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B4%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%83%20%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%83.pdf>
12. Мілл У. Дуальне навчання: досвід Німеччини. *Макретинг в Україні*, 2016. 6. С. 53 – 62. URL: <https://www.academia.edu/41953902>

13. Braun G., Schlüter A. Erfolgsmodell Duales Studium. *Leitfaden für Unternehmen*. 2018. URL: <https://www.arbeitgeber.de/www/arbeitgeber.nsf/res/DualesStudium>.
14. Dimako A. Dual Studies: A Slightly Different Training-On-The-Job. 2018. URL: <https://newinbw.de/dual-studies-training-on-job/>
15. Duales Studium in Zahlen 2019. BiBB. 2020. URL: https://www.bibb.de/dokumente/pdf/06072020_AiZ_dualesStudium-2019.pdf.
16. Deissinger T. The German dual vocational education and training system as ‘good practice’? *Local Economy*. 2015. №30(5). P. 557–567. URL: <https://doi.org/10.1177/0269094215589311>
17. Думки роботодавців про дуальну освіту» за результатами дослідження обізнаності роботодавців про дуальну форму здобуття освіти та досвіду участі у пілотному проєкті із її запровадження на рівні фахової передвищої та вищої освіти України: *аналітичний звіт* / Бучинська О. В., Давліканова О. Б., Лирик І. В., Чайковська А. Б. Київ: Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, 2020. 100 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/360935716_
18. Пелешко М. М., Пелешко М. І. Рашкевич О. О. Врахування потреб роботодавців в програмах дуальної освіти на основі цифрових технологій. URL: <https://bit.ly/3EN7amn>
19. Дуальна форма здобуття освіти: успіхи та проблеми третього року запровадження пілотного проєкту у закладах вищої та фахової передвищої освіти України : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 23 листопада 2022 р., Науково-методичний центр ВФПО. Київ, 2022. 128 с.
20. Європейські принципи URL: https://ihed.org.ua/wpcontent/uploads/2020/12/evropeiski_pryntsypy_vdoskonale_nnia_navchanya.pdf.
21. Марценюк Л. В., Груздев О. В. Дуальна освіта як засіб ефективного поєднання теорії та практики. *Економіка та держава*. 2021. №3. С. 58–65. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.3.58
22. Аналітичний звіт за результатами першого року проведення експерименту із запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти відповідно до наказу МОН від 15.10.2019 №1296 «Щодо запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» / О. Давліканова, Т. Іщенко, А. Чайковська. Київ, 2020. 96 с. URL: <https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2020/09/dualna-web-15-53.pdf>

Стаття надійшла до редакції 21.04.2023

Olha YAROSHENKO. A Dual Form of Acquiring Higher Education as a Way to meet Labor Market Requirements for the Practical Training of Graduates.

Based on the study of relevant regulatory and legal documents, positive foreign experience and analysis of scientific publications of recent years, the article considers the prospects of using a dual form of higher education to meet the labor market requirements for the practical training of graduates. The essence of dual education and the importance of cooperation between employers, higher education establishments and students at the institutional, personal and business levels are revealed.

It is emphasized that due to the use of a dual form of education, a qualitatively new educational environment is created, which is favourable for combining theoretical and practical training of higher education seekers, and the implementation of the principle of student-centeredness.

It is noted that foreign experience of acquiring higher education cannot be adjusted to the domestic practice without its proper justification, as well as organizational and educational and methodological support.

Special attention is focused on the main stages of the pilot project (2018-2023) on the implementation of the main provisions of the Concept of training specialists in the dual form of acquiring professional pre-higher and higher education. It was concluded that, embarking on the path towards modernizing practical training of future specialists by using a dual form of education, it is necessary to take into account the interests and opportunities of higher education institutions, employers and students.

Keywords: *dual form of acquiring higher education, educational process, employers, higher education seekers, labour market, practical training.*

REFERENCES

1. Kontsepsiya pidhotovky fakhivtsiv za dual'noyu formoyu zdobuttya osvity, rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 19 veres. 2018 r. #660-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Habenko I. M. Aspekty orhanizatsiyi pidhotovky fakhivtsiv za dual'noyu formoyu zdobuttya osvity. Teoriya i metodyka profesiynoyi osvity. 2019. T. 1. Vyp. 11. S. 104–107. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/11/part_1/24.pdf/ [in Ukrainian].
3. Momot N. Rozbudova navchal'noho protsesu v umovakh voyennoho chasu cherez dual'nu osvitu. Vcheni zapysky Universytetu «KROK» #3 (67), 2022. S. 103 – 113. [in Ukrainian].
4. Zinchenko S. M., Zinchenko A. L. Dual'na osvita yak zaporuka sotsial'noho partnerstva v profesiyniy pidhotovtsi vypuskniv vyshiv: zarubizhnyy dosvid. Naukovi zapysky. Seriya 9. Pedagogichni nauky. 2021. Vyp. 192. S. 181–

185. URL: <https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/760/696> [in Ukrainian].

5. Dovhenko Ya. O., Yaremenko L. I., Yaremenko Yu. V. Vprovadzhennya dual'noyi osvity u vyshi: perevahy ta ryzyky. *Ekonomika ta suspil'stvo*. 2021. Vyp. 28. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/511> [in Ukrainian].

6. Hren' L. M. Upravlinnya profesiyno-tekhnichnoyu osvitoyu na derzhavnomu ta rehional'nomu rivnyakh: zarubizhnyy dosvid. *Publichne upravlinnya ta mytne administruvannya*. 2019. # 3(22). S. 47 – 56. URL: <https://bit.ly/3CKG78F> [in Ukrainian].

7. Cherkashyn S. V. Dual'na osvita v Nimechchyni yak sposib pohlyblennya praktychnoyi spryamovanosti vyshchoyi osvity. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realiyi ta perspektyvy*. 2021. T. 2. Vyp. 84. S. 116–121. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/36884> [in Ukrainian].

8. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 # 1556-VII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=%D0%B4%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0+%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0#w1_1 [in Ukrainian].

9. Zakon Ukrayiny «Pro osvitu» vid 05.09.2017 # 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Tex> [in Ukrainian].

10. Polozhennya pro dual'nu formu zdobuttya osvity v Natsional'nomu aerokosmichnomu universyteti im. M. Ye. Zhukovs'koho «Kharkivs'kyy aviatsiynnyy instytut». URL: <https://khai.edu.ua/university/normativna-baza/polozheniya1/polozhennya-yaki-regulyuyut-poryadok-zdijsnennya-osvitnogo-procesu/polozhennya-pro-dualnu-formu-zdobuttya-osviti> [in Ukrainian].

11. Polozhennya pro dual'nu formu zdobuttya vyshchoyi osvity v KPI im. Ihorya Sikors'koho. URL: <https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/downloads/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B4%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%83%20%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%83.pdf> [in Ukrainian].

12. Mill U. Dual'ne navchannya: dosvid Nimechchyny. *Makretynh v Ukrayini*, 2016. 6. S. 53 – 62. URL: <https://www.academia.edu/41953902> [in English].

13. Braun G., Schlüter A. *Erfolgsmodell Duales Studium. Leitfaden für Unternehmen*. 2018. URL: <https://www.arbeitgeber.de/www/arbeitgeber.nsf/res/DualesStudium> [in German].

14. Dimako A. *Dual Studies: A Slightly Different Training-On-The-Job*. 2018. URL: <https://newinbw.de/dual-studies-training-on-job/> [in English].

15. *Duales Studium in Zahlen 2019*. BiBB. 2020. URL: https://www.bibb.de/dokumente/pdf/06072020_AiZ_dualesStudium-2019.pdf. [in English].

16. Deissinger T. The German dual vocational education and training system as ‘good practice’? *Local Economy*. 2015. №30(5). P. 557–567. URL: <https://doi.org/10.1177/0269094215589311> [in English].

17. *Dumky robotodavtsiv pro dual'nu osvitu» za rezul'tatamy doslidzhennya obiznanosti robotodavtsiv pro dual'nu formu zdobuttya osvity ta dosvidu uchasti u pilotnomu proyektu iz yiyi zaprovadzhennya na rivni fakhovoyi peredvysychoyi ta vysychoyi osvity Ukrayiny: analitychnyy zvit / Buchyns'ka O. V., Davlikanova O. B., Lylyk I. V., Chaykovs'ka A. B.* Kyiv: Predstavnytstvo Fondu im. Fridrikha Eberta v Ukrayini, 2020. 100 s. URL: <https://www.researchgate.net/publication/360935716> [in Ukrainian].

18. Peleshko M. M., Peleshko M. I. Rashkevych O. O. *Vrakhuvannya potreb robotodavtsiv v prohramakh dual'noyi osvity na osnovi tsyfrovyykh tekhnolohiy*. URL: <https://bit.ly/3EN7amn> [in Ukrainian].

19. *Dual'na forma zdobuttya osvity: uspihy ta problemy tret'oho roku zaprovadzhennya pilotnoho proyektu u zakladakh vysychoyi ta fakhovoyi peredvysychoyi osvity Ukrayiny : zbirnyk materialiv Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi, 23 lystopada 2022 r., Naukovo-metodychnyy tsentr VFPO*. Kyiv, 2022. 128 s. [in Ukrainian].

20. *Yevropeys'ki pryntsypy* URL: https://ihed.org.ua/wpcontent/uploads/2020/12/yevropeyski_pryntsypy_vdoskonale_nnia_navchanya.pdf. [in Ukrainian].

21. Martsenyuk L. V., Hruzdyev O. V. *Dual'na osvita yak zasib efektyvnoho poyednannya teorii ta praktyky*. *Ekonomika ta derzhava*. 2021. #3. S. 58–65. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.3.58 [in Ukrainian].

22. *Analitychnyy zvit za rezul'tatamy pershoho roku provedennya eksperymentu iz zaprovadzhennya pilotnoho proyektu u zakladakh fakhovoyi peredvysychoyi ta vysychoyi osvity z pidhotovky fakhivtsiv za dual'noyu formoyu zdobuttya osvity vidpovidno do nakazu MON vid 15.10.2019 #1296 «Shchodo zaprovadzhennya pilotnoho proyektu u zakladakh fakhovoyi peredvysychoyi ta vysychoyi osvity z pidhotovky fakhivtsiv za dual'noyu formoyu zdobuttya osvity» / O. Davlikanova, T. Ishchenko, A. Chaykovs'ka*. Kyiv, 2020. 96 s. URL: <https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2020/09/dualna-web-15-53.pdf> [in Ukrainian].